

Een grondbroedende Havik *Accipiter gentilis* op Ameland, wereldwijd uniek?

Johan Krol, Arjan Verbiest & Ruurd Jelle van der Leij

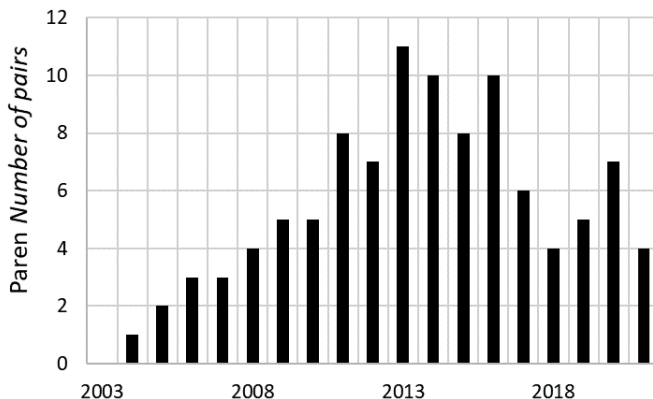
De broedende roofvogels en uilen worden op Ameland sinds 1988 gevolgd door WRN-medewerkers. Ameland was in 2004 het laatste Waddeneiland dat door Haviken als broedvogel in gebruik werd genomen (Bijlsma 2004: 18). De komst van deze prachtige soort werd direct bij het eerste nest al opgemerkt. Sindsdien ging het crescendo met de Haviken op Ameland, in tegenstelling tot de trends op de vaste wal. We konden ons ook niet voorstellen dat de Haviken het moeilijk zouden krijgen als we denken aan de vele duizenden vogels op en rond Ameland gedurende het gehele jaar die als prooi voor een Havik kunnen dienen. Als we dat vergelijken met een droog bos op Pleistocene zandgrond, dan moet het op Ameland toch een eldorado voor Haviken zijn, dachten wij. En op Ameland lopen ook nog vrijwel overal konijnen rond. Rob Bijlsma dacht daar altijd al anders over. Helaas heeft hij gelijk gekregen.

De stand van de Havik nam snel toe tot 11 paar in 2013 en bleef vervolgens rond de 10 paar schommelen tot 2016 (Figuur 1). In de periode 2013 tot en met 2016 werden er gemiddeld ruim 19 jongen per jaar grootgebracht. Ondanks het feit dat wij mensen denken dat er op en rond Ameland ruim voldoende voedsel beschikbaar moet zijn, bleek dat in de praktijk toch anders te zijn als we uitgaan van voedselbeschikbaarheid als voornaamste overlevings- en succesfactor. Maar mogelijk spelen de konijnen ook een rol voor de Haviken op Ameland. In 2016 bereikte namelijk een nieuw konijnenvirus Ameland, waardoor de stand enorm kelderde. Een notoire konijneneter als de Buizerd *Buteo buteo* halveerde in 2017 ten opzichte van 2016.

Maar op een eiland als Ameland spelen wellicht ook nog andere factoren een rol. De Haviken broeden namelijk overwegend in de kleine tot zeer kleine bossen die vooral uit sparren bestaan. De vogels ontkomen hier niet aan allerlei beheermaatregelen (kap van naaldbomen).

En in het broedseizoen werd het in de loop van de tijd steeds drukker op het recreatie-eiland. Verstoring en versnippering en verlies van broedgebied kunnen dus ook op Ameland aan de orde zijn.

De afgelopen drie jaar vragen wij ons tevens af wat de invloed is van vogelgriep. De laatste winters zien we dat (trek)vogels te lijden hebben van dit virus, vooral Brandgans, maar ook andere soorten als Kanoet, Eider, Wulp en Zilvermeeuw. Roofvogels als Buizerd en Havik eten van de geïnfecteerde slachtoffers en kunnen zo zelf ook geïnfecteerd raken. Na 2016 daalde de stand van de Havik in ieder geval naar 4 paar in 2021, waarbij slechts twee nesten met ieder één jong succesvol waren! Dus ook op Ameland heeft de Havik het momenteel erg moeilijk.

Figuur 1. Aantal broedparen van Havik op Ameland in 2003-2021. *Number of breeding pairs of Goshawk on the Wadden Sea Island of Ameland in 2003-21.*

Met deze achtergrond willen we berichten over een bijzonder broedgeval in 2021. Op Oost-Ameland, in het natuurgebied het Oerd van It Fryske Gea, wordt sinds 2010 door een Havik gebroed in een meidoorn in een duinvalletje. Deze nestlocatie kenmerkt zich door vrij dichte struweelbegroeiing van vlier, meidoorn en duindoorn en een bodembedekking met veel grote brandnetel. Deze locatie ging in 2015 verloren door een natuurherstelproject. Sindsdien werd geregeld een Havik op het Oerd gezien maar er waren geen indicaties die op een broedgeval wezen. Op 18 april 2021 hoorde JK vanaf de rand van de Waddenzee een Havik roepen in het nabijgelegen duingebied, een geluid dat hij onmiddellijk herkende als een roepende vrouw in interactie met een partner, precies zoals een broedvogel in een broedterritorium. Na overleg met AV, de verantwoordelijke terreinbeheerder, ging deze speciaal in dit gebied op onderzoek uit. Bij zijn tweede bezoek op 6 mei joeg hij een Havik van de grond op. Tot zijn verbazing trof hij op die plek twee eieren van de Havik aan (Figuur 2). Er was geen sprake van enige nestbouw. De eieren lagen op het zwarte zand van de op die plek humusrijke bodem die vooral met grote brandnetel was bedekt.

De locatie leek op de eerdere broedlocatie die in 2010-15 werd gebruikt, al staan de struiken en boompjes wat ijler en zijn ze lager. Mogelijk daardoor heeft dit havikpaar afgezien van nestbouw in een boom en zijn de eieren op de bodem gelegd. Of misschien is er uit 'legnod' een ei op de bodem gelegd, waarna het tweede min of meer automatisch volgde.

Op 7 mei hebben AV en RJ op enige afstand een camera geplaatst om dit bijzondere broedgeval te registreren en om de vogels in beeld te krijgen. Dit leverde een paar fantastische filmbeelden op waarbij eerst het vrouwtje terugkwam en op de eieren ging broeden en even later ook het mannetje aan kwam vliegen en op korte afstand bij haar ging staan (Figuur 3). Het mannetje leek rechts geringd te zijn. Beide vogels waren in volwassen kled. Op 21 mei bleek bij een controle door AV dat de broedpoging helaas was mislukt.

Figuur 2. Een grondnest van Havik met twee eieren. Oerd, 4 mei 2021 (Foto: Arjan Verbiest).
Nest of Goshawk with C/2 on the forest floor, Ameland, 4 May 2021.

Grondnesten bij boombroedende roofvogels zijn bepaald zeldzaam. Van de Buizerd kennen we in Nederland wel meerdere vrij recente gevallen. In *De Takkeling* worden twee gevallen vermeld (1999 en 2003) en in 2015 was sprake van een succesvol nest met 3 jongen bij Dronrijp (website van de Werkgroep Grauwe Kiekendief). Maar van grondbroedsels bij de Havik valt niets te vinden op internet. Navraag bij Rob Bijlsma bracht twee gevallen aan het licht, waarbij van één nest niet meer bekend is dan de vermelding ‘Ganz ausnahmsweise Bodenhorste (Mesecke 1928)’ in *Handbuch der deutschen Vogelkunde II*: 235. De primaire bron wordt niet nader gespecificeerd (in ieder geval niet terug te vinden in *Beiträge zur Fortpflanzungsbiologie der Vögel*, noch in *Ornithologische Monatsberichte*, de bladen die in 1928 het meest in aanmerking kwamen voor anekdotische waarnemingen over broedbiologie).¹ Het tweede geval betreft een waarneming uit de tweede hand, die niet met zekerheid kan worden overgenomen. Het ging om een grondnest in een 30-jarig grovedennenbos bij Enschede, op 1.5 m afstand van een doodlopende houtafvoerweg. Het werd gevonden door een jachtopziener en gecontroleerd door valkenier Pieters (die door de schrijver van het stukje, H.F.A. Schweigman, wordt gekenschetst als een havikkenner, wat niets zegt zonder nadere informatie) die het nest en de eieren als van Havik determineerde én man en vrouw bij het nest zag. Fotograaf De Geest maakte een plaat, maar die was wazig en werd niet gereproduceerd. Gezien het feit dat er begin vorige eeuw veel te

1 Een vermelding van het sporadisch voorkomen van grondnesten is ook te vinden bij een overzichtsverhaal over Haviken van Staaß & Kluth (1985), die verder geen bron vermelden maar ongetwijfeld leunden op de Mesecke-mededeling in Niethammer 1938: 235.

gemakkelijk en snel werd uitgegaan van de deskundigheid van ‘deskundigen’, of dat nu bosarbeiders, jachtopzichters of valkeniers waren, is deze melding onvoldoende om tot een broedgeval van Havik op de grond te besluiten (Grauwe kiekendief is niet uit te sluiten; deze soort kwam toen nog overal voor, ook in bosranden).²

Figuur 3. Havikpaar bij grondnest, vrouw broedt, man staat achter haar. Oerd op Ameland, 7 mei 2021 (videostill: Ruurd Jelle van der Leij & Arjan Verbiest). *Goshawk pair at ground nest, female incubating, male just behind her, Ameland, 7 May 2021.*

Zou daarmee het grondbroedende havikenpaar op Oost-Ameland in 2021 wereldwijd uniek zijn? We zullen uiteraard het gebied de komende jaren nauwlettend in de gaten houden en we zijn heel benieuwd of dit broedpaar vaker eieren op de bodem gaat leggen. We kunnen zelfs niet uitsluiten dat dit paar in voorafgaande jaren dit kunstje eerder heeft geflikt.

Summary

Krol J., Verbiest A. & van der Leij R.J. 2022. Goshawk *Accipiter gentilis* nesting on the ground, a first? *De Takkeling* 30: 71-75.

The Goshawk colonized the Wadden Sea Island of Ameland in The Netherlands in 2004. The local population steadily increased to 11 pairs in 2013, then remained more or less stable at 8-10 pairs in 2012-16 (when on average 19 young per annum

2 Zie het verhaal van A.B. Wigman, die goedgelovig een ‘deskundige’ opvoerde die het Smelleken als broedvogel op de Veluwe had gezien op basis van een nestvondst uit de tweede hand, een verhaal dat bij natrekken van geen meter klopte (voetnoot 3 in Bijlsma 2021). Ook dat geval betrof waarschijnlijk een Grauwe Kiekendief.

were raised), to decline to only 4 pairs (only two nests successful, each raising 1 chick). Goshawks on Ameland nest in small woodlots planted with coniferous trees, which were partly clear-felled in later years. The island further receives increasing numbers of tourists, leading to increased disturbance of breeding sites on top of habitat fragmentation. Concomitantly, a virus wreaked havoc among rabbits from 2016 onwards, and avian flu is rampant among local birds. The steep decline of Goshawks is thought to be the result of a combination of adverse factors: habitat destruction and fragmentation, human disturbance and declining food resources. Interestingly, in 2021 a ground-nesting Goshawk was detected in a part of the dunes where a pair had nested up to 2015 when management measures destroyed its breeding habitat. The nest contained two eggs, which were incubated by the adult female; its partner was also adult and presumably ringed. Some film footage was obtained of the breeding couple on 7 May, but two weeks later the nest was found deserted.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 2004. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2003. *De Takkeling* 12: 7-55.
- Bijlsma R.G. 2021. Kelderende zangvogeldichtheid op binnenlandse zandgronden in 1970-2020 gaat gepaard met afname van Smellekens *Falco columbarius*. *De Takkeling* 29: 214-244.
- Niethammer G, 1938. *Handbuch der deutschen Vogelkunde*, Band II. Akademische Verlagsgesellschaft, Leipzig.
- Schweigman H.F. A. 1941. Havik, *Accipiter gentilis gallinarum* (Brehm), nestelend op den grond. *Ardea* 30: 269.
- Staaß V. & Kluth S. 1985. Der Habicht. *Jb. Verein zum Schutz der Bergwelt* 50: 255-277.

Adres: Johan Krol, Fostaland 11, 9163JX Nes, 06-51932645